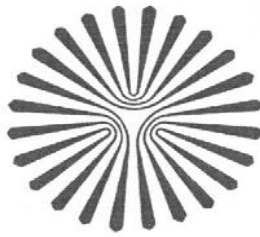

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه پیام نور مرکز تهران جنوب

پایان نامه برای دریافت درجه‌ی کارشناسی ارشد
رشته حقوق جزا و جرم شناسی

عنوان :

سیاست جنایی تقنینی جمهوری اسلامی ایران در خصوص بازداشت موقت

استاد راهنما

دکتر مهدی مومنی

استاد مشاور

دکتر محمد رضا الهی منش

دانشجو

رحیمه عابدینی

آبان ماه ۱۳۹۳

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

دانشگاه پیام نور استان تهران

تاریخ
شماره
پیوست

مرکز تهران جنوب

تصویب نامه

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق گرایش جزا و جرم شناسی
تحت عنوان :

سیاست جنایی تقنینی جمهوری اسلامی ایران در خصوص بازداشت موقت

نام خانوادگی : عابدینی
شماره پروژه : ۱۷۳۲۷
تاریخ دفاع : ۱۳۹۳/۰۸/۱۰
نمره : ۱۹
نام : رحیمه
شماره دانشجویی : ۹۱۷۷۴۲۵۷۸۲
ساعت : ۱۴
درجه ارزشیابی : ۲

هیات داوران :

داوران	نام	نام خانوادگی	کد استادی	مرتبه علمی	امضاء
راهنما	مهدی	مومنی	۳۹۴۳۷۹	استادیار	
رهنمای دوم	—	—	—	—	—
مشاور	محمد رضا	الهی منش	۴۲۵۴۹۹	استادیار	
مشاور دوم	—	—	—	—	—
داور	حسنعلی	مودن زادگان	—	استادیار	
داور دوم	—	—	—	—	—

تهران، خیابان انقلاب، خیابان
استاد نجات الهی، نرسیده به
چهار راه سپند، دانشگاه پیام نور
مرکز تهران جنوب، پلاک ۳۳
تلفن: ۸۴۲۲۴
۸۸۸۰۱۰۹۰
فکس: ۸۸۸۰۳۶۸۵
کد پستی: ۱۵۸۴۶۶۸۶۱۱

نشانی الکترونیک:

www.teh-jonuob.pnu.ac.ir
Jonuob@tpnu.ac.ir

تقدیم به:

همه ی عزیزان و دوستانم به پاس بزرگواری و فداکاری هایشان

سپاسگزاری:

سپاس بیکران خداوند منان را که لطفش همیشه شامل حال ماست . بدین وسیله مراتب
قدردانی و تشکر فراوان خود را نسبت به استاد فرزانه جناب آقای دکتر مهدی مومنی استاد
محترم راهنما به پاس همه ی لطف و عنایتی که در انجام این تحقیق نسبت به اینجانب
مبذول داشته اند ابراز می دارم. از جناب آقای دکتر محمد رضا الهی منش استاد محترم
مشاور نیز تقدیر نموده و برای هر دو بزرگوار سلامتی و توفیقات روز افزون آرزو مندم .

چکیده:

در سیستم قضایی ایران به منظور دسترسی به متهم و جلوگیری از فرار و پنهان شدن و تبانی و حضور به موقع وی و حفظ آثار و علایم جرم و تضمین حقوق بزه دیده چند نوع قرار تامین کیفری پیش بینی شده است که قرار بازداشت موقت کارآمدترین وسیله برای رسیدن به این اهداف بوده ولی با توجه به اینکه برخلاف اصل برائت و اصل آزادی متهم می باشد باید از تضمینهای دیگر غیر از بازداشت موقت استفاده نمود و به بازداشت به عنوان آخرین چاره متوسل شد به همین دلیل مقنن اعمال بازداشت موقت را تحت شرایطی در اختیار مقام قضایی قرار داده است و بررسی هرچه بیشتر بازداشت موقت در جریان تحقیقات مقدماتی به قانونگذار کمک می کند تا در تنظیم مقررات مربوط به بازداشت موقت از بی توجهی و غفلت پرهیز نموده و قوانین با توجه به رعایت حقوق متهم و بزه دیده و جامعه وضع شود و مهمترین سوالی که در خصوص قرار بازداشت موقت مطرح می شود این است که قوانین جمهوری اسلامی ایران ناظر بر قرار بازداشت موقت متهمان مختلف و جرائم مختلف از چه اصول و سیاست هایی پیروی می کند؟ به نظر می رسد؛ قوانین ناظر بر بازداشت موقت در مورد متهمان و جرائم مختلف از چارچوب بندی خاصی پیروی نمی کند و قوانین ناظر بر قرار بازداشت موقت تطابق چندانی با مقررات بین المللی ندارد ولی در سابقه تقنینی ایران، این سیاست نسبت به بازداشت موقت به چهار رویکرد سیاست جنایی تقنینی؛ متهم گرا که جهت گیری مقنن مبنی بر حمایت از حقوق متهم و اقتدارگرا که جهت گیری مقنن مبنی بر تامین امنیت و نظم عمومی و انقباضی نسبی که نظر مقنن بر جهت گیری بینابینی و توصیه ای که به صوت مبسوط الید قرار دادن قاضی تقسیم می گردد که در شکل کاهش موارد مجاز بازداشت موقت و نه حذف آن می باشد این مقاله با روش تحقیق توصیفی اطلاعات از منابع کتابخانه ای، دکترین، آرای محاکم قضایی و تجزیه و تحلیل رویکرد مقنن ایرانی درباره های مختلف پس از انقلاب اسلامی گردآوری شده و هدف از آن بررسی تاسیس حقوقی بازداشت موقت به صورت تجزیه و تحلیل و بررسی اثرات سوء بازداشت متهم به منظور ارائه رعایت مصالح جامعه می باشد.

کلید واژه ها: توقیف احتیاطی، دسترسی به متهم، بازداشت موقت، بازداشت اختیاری.

فهرست مطالب

مقدمه

۱.

فصل اول:

مبانی نظری استفاده از قرار تامین بازداشت موقت

بخش اول: کلیات و مفاهیم

۶.

مبحث اول: واژه شناسی

۷.

گفتار اول: مفهوم سرکست جنایی تقریبی و قرار بازداشت موقت در لغت

۷.

گفتار دوم: مفهوم شناسی سرکست جنایی تقریبی و قرار بازداشت موقت

۸.

مبحث دوم: پیشینه ی قرار بازداشت موقت

۱۰.

گفتار اول: رویکرد سرکست جنایی تقریبی متهم گرا

۱۲.

گفتار دوم: رویکرد سرکست جنایی تقریبی در قوانین خاص

۱۷.

گفتار سوم: رویکرد سرکست جنایی اقتدارگرا

۲۹.

گفتار چهارم: رویکرد سرکست جنایی انقباضی نسبی

۳۱.

گفتار پنجم: رویکرد سرکست جنایی مقنن در قانون احیای دادرسیها

۳۵.

گفتار ششم: رویکرد سرکست جنایی توصیفی ای

۳۹.

بخش دوم: دلایلی توجیهی و محدودیتهای

مبحث اول: دلایلی توجیهی توسل به قرار بازداشت موقت

گفتار اول: در دسترس بودن متهم

۴۶.

گفتار دوم: پیشگیری از امحاء آثار و دلایلی جرم تبانی و مواضعه با شهود علی معاونان و علی شرکاء جرم

۴۷.

گفتار سوم: بازداشت به عنوان اقدام تأمینی

۴۸.

گفتار چهارم: بی تأثیری وضعیت اقتصادی افراد

۴۹.

.....	۴۹	گفتار پنجم: پیشگیری از ارتکاب مجدد جرم
.....	۵۰	مبحث دوم: محدودیتهای بکارگیری بازداشت موقت
.....	۵۱	گفتار اول: مغایرت با اصل برائت
.....	۵۲	گفتار دوم: ایجاد زمینه منفی در صدور رأی
.....	۵۲	گفتار سوم: ایجاد صدمه شدیدی روحی و جسمی به متهم
.....	۵۳	گفتار چهارم: افزایش هزینه های دولت
.....	۵۳	مبحث سوم: اصول حاکم بر قرار بازداشت موقت
.....	۵۳	گفتار اول : اصول برخطی
.....	۵۷	گفتار دوم : اصول تشریفاتی
.....	۶۴	بخش سوم: قرار بازداشت موقت در اسناد بین المللی و اسلام
.....	۶۵	مبحث اول: قرار بازداشت موقت در اسناد بین المللی
.....	۶۸	گفتار اول : اصول حاکم بر قبل از صدور قرار بازداشت موقت
.....	۷۱	گفتار دوم: اصول حاکم بر پس از صدور قرار بازداشت موقت
.....	۷۲	مبحث دوم: سرکاست جنایی در خصوص بازداشت موقت در اسلام
.....	۷۵	گفتار اول : بازداشت موقت از منظر قرآن و احادیث و منابع فقهی
.....	۷۸	نظر شهیدی اول
.....	۷۸	گفتار دوم : بازداشت موقت در سنت معصومین

فصل دوم

.....	۹۰	تحلیلی مقررات حاکم بر قرار بازداشت موقت و پیشگیریهای اعمال بازداشت موقت در سرکاست جنایی تقریری
.....	۸۱	بخش اول: ارزیابی قوانین جمهوری اسلامی ایران در خصوص قرار بازداشت موقت
.....	۸۱	مبحث اول : موضع گوی مقنن ایران در خصوص صدور قرار بازداشت موقت در جرایم مختلف

.....۸۴	مبحث دوم: جهت گیری کلی و خط مشی قانونگذار در خصوص صدور قرار بازداشت موقت
.....۸۷	مبحث سوم: رویکرد انسانی و هدفمند به وجود علی عدم وجود بازداشت
.....۸۹	مبحث چهارم: قرارهای تأمین جایگزینی قرار بازداشت موقت
.....۹۱	گفتار اول: التزام به حضور با قول شرف
.....۹۲	گفتار دوم: التزام به حضور با تعیین وجه التزام
.....۹۳	گفتار سوم: التزام به عدم خروج از حوزه قضائی با قول شرف
.....۹۳	گفتار چهارم: التزام به عدم خروج از حوزه قضائی با تعیین وجه التزام
.....۹۳	گفتار پنجم: التزام به معرفی نوبه ای خود به صورت هفتگی علی ماهانه به مرجع قضائی علی انتظامی با تعیین وجه التزام
.....۹۴	گفتار ششم: التزام مستخدمان رسمی کشوری علی نئوهای مسلح به حضور با تعیین وجه التزام با موافقت متهم و پس از اخذ تعهد پرداخت از محل حقوق آنان از سوی سازمان مربوط
.....۹۵	گفتار هفتم: التزام به عدم خروج از منزل علی محل اقامت تعیین شده با موافقت متهم با تعیین وجه التزام از طریق نظارت با تجهيزات الكترونیکی علی بدون نظارت با این تجهيزات
.....۹۵	گفتار هشتم: اخذ كفلی با تعیین وجه الكفاله
.....۱۰۳	گفتار نهم: اخذ وثیقه اعم از وجه نقد ، ضمانت نامه بانکی ، مال منقول علی غی منقول
.....۱۰۵	گفتار دهم: تخلفات مقام قضایی در اخذ تأمین نامتناسب و بازداشت
.....۱۱۳	مبحث پنجم: قرار نظارت قضائی و اهداف مهم در صدور آن
.....۱۱۳	گفتار اول: قرار نظارت قضایی
.....۱۱۴	گفتار دوم: اهداف مهم در صدور قرارهای نظارت قضائی
.....۱۱۶	بخش دوم: پیشگیریهای اعمال بازداشت موقت در سرکست جنایی تقریبی
.....۱۱۷	مبحث اول: عوامل موثر بر تقاضای موارد صدور قرار بازداشت موقت
.....۱۱۷	گفتار اول: ايجاي
.....۱۲۵	گفتار دوم: سلبی

مبحث دوم: راهکارهای تسریع در تکمیل و رسیدگی پرونده های زندانی دار

.....۱۲۹.....

گفتار اول: مهندسی قضایی در جهت کاهش بازداشت موقت

.....۱۲۹.....

گفتار دوم: راهکارهای عملی در کاهش صدور قرار بازداشت موقت

.....۱۳۱.....

نسخه گوی

.....۱۳۳.....

پیشنهادها:

.....۱۳۹.....

فهرست منابع:

.....۱۵۰.....

مقدمه

الف (طرح مسأله

سیاست جنایی رشته ای است که با تکیه بر داده های علوم مختلف به ویژه جرم شناسی و کیفرشناسی ، در جهت تدوین جهت گیری های کلی سرکوبگرانه و نیز پیشگیرانه نسبت به بزهکاری و بزهکاران تلاش و اقدام می نماید. به عقیده فون لیست این رشته ، هم یک علم است و هم یک هنر. در این میان بررسی و تحلیل نهاد بازداشت موقت از منظر سیاست جنایی اهمیت ویژه ای می یابد . بازداشت موقت یکی از مهم ترین و شدیدترین انواع تامین کیفری است که موجب سلب آزادی متهم در تمام و یا قسمتی از جریان تحقیق مقدماتی و یا حتی خاتمه دادرسی و صدور حکم قطعی و شروع به اجرای آن، می گردد . این امر به حقوق دفاعی متهم صدمه وارد می سازد . اهمیت موضوع در حدی است که چگونگی بازداشت موقت در بخشی از اسناد بین المللی از جمله در ماده ۹ اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاق حقوق مدنی و سیاسی مورد توجه قرار گرفته و شرایطی برای مهار آن مقرر شده است . رویکرد اساسی اسناد بین المللی؛ حذف این نهاد از اعداد قرارهای تأمینی و یا محدود نمودن آن در نظام های کیفری داخلی است.

در سابقه تقنینی ایران، این سیاست در شکل کاهش موارد مجاز بازداشت موقت و نه حذف این تاسیس، در قانون اصول محاکمات جزائی ایران مصوب ۱۲۹۰، مورد پیروی قرار گرفت و در اجرای این سیاست مواردی که مقام قضایی مجاز به تجویز آن بود تصریح و در بین مقامات د ادسرا نیز، تنها به مستنطق اجازه صدور آن داده شد. بعد از قانون ذکر شده و تصویب قوانین خاص ، قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب در سال ۱۳۷۳ تصویب گردید.

رویکرد قانونگذار نسبت به بازداشت موقت، در قوانین پس از انقلاب نیز بر پایه سیاست کاهش میزان بازداشت موقت و نه حذف آن استوار گردیده است. با توجه به اینکه بازداشت موقت برخلاف اصل تفسیر به نفع متهم و اصل برائت و تفسیر مضیق قوانین بوده و نه تنها حقوق و آزادیهای متهم، بلکه مصالح جامعه را نیز تهدید می کند. همچنین عدم امکان جبران کامل آن، حائز اهمیت بوده لازم است مورد تحلیل و چاره اندیشی قرار گیرد. نکته مهم دیگر اینکه فقه جزایی و موازین اسلامی نیز حاوی مقررات خاصی متمایل بر محدودیت توسل به بازداشت موقت می باشد. لزوم جبران خسارات مادی و معنوی به متهم تبرئه شده امری مورد توجه اسناد بین المللی و موازین شرعی است. و مهمترین اقدامات مقنن در این زمینه، مورد توجه در این تحقیق می باشد.

در این پژوهش در صدد شناخت و تحلیل و بررسی اشکالات و اثرات سوء بازداشت موقت، به منظور ارائه راهکارهای عملی و مفید و عادلانه متضمن حفظ حقوق متهم و بزه دیده و رعایت مصالح جامعه هستیم.

ب) سوال های تحقیق

۱- قوانین جمهوری اسلامی ایران ناظر بر قرار بازداشت موقت متهمان مختلف و جرائم مختلف از چه

اصول و سیاست هایی پیروی می کند؟

۲- قوانین جمهوری اسلامی ایران ناظر بر قرار بازداشت موقت، تا چه اندازه با مقررات بین المللی

و موازین شرعی مطابقت دارد؟

پ) فرضیه ها

۱ - به نظر می رسد : قوانین ناظر بر بازداشت موقت در ایران، در مورد متهمان و جرایم مختلف از

چارچوب بندی خاصی پیروی نمی کند.

۲ - به نظر می رسد: قوانین ناظر بر قرار بازداشت موقت در ایران، تطابق چندانی با مقررات بین المللی و

موازین شرعی ندارد.

ت) سابقه و ضرورت تحقیق

عمده مطالعات انجام شده در مورد بازداشت موقت در ایران راجع به نحوه توسل و مقررات عملی آن می

باشد که در آیین دادرسی کیفری مورد تحلیل قرار می گیرد. افزون بر کتاب های موجود که در بخشی به

بازداشت موقت پرداخته اند، مقالات مختلفی نیز در این زمینه نگاشته شده است . به برخی از این منابع در

بخش نهایی اشاره خواهد شد.

اما بر اساس بررسی های انجام شده تاکنون در خصوص موضوع یعنی بررسی نهاد بازداشت موقت از حیث

سیاست جنایی تقنینی، تا کنون پژوهش مستقلی آنهم در حد پایان نامه کارشناسی ارشد صورت نگرفته است .

به نظر می رسد، فهم بهتر این نهاد حقوقی در گرو بررسی ، تحلیل و استنباط سیاست جنایی تقنینی جمهوری

اسلامی است. از این رو، در پی بررسی قوانین مصوب از آغاز قانونگذاری جمهوری اسلامی ایران تا زمان

حاضر می باشیم. با این بررسی می توان ضمن استنباط سیاست قانونگذار در این باب به ارزیابی این سیاست

نیز پرداخت.

ث) کاربردهای متصور از تحقیق

تحقیق حاضر، جدا از اینکه می تواند در زمینه های علمی مورد استفاده قرار گیرد، می تواند در :

۱ -در فرایند قضایی، شامل : تحقیقات مقدماتی و دادرسی، به ویژه در اصلاح رویه قضایی در جهت

کاهش میزان استفاده از این نهاد تأمینی مورد استفاده قرار گیرد.

۲ -در وضع قوانین مقررات جدید، از حیث نقد سیاست تقنینی در این خصوص و اصلاح قوانین و در

نهایت رویه ها مورد استفاده قرار گیرد.

چ) روش تحقیق

در این تحقیق با روش تحقیق توصیفی اطلاعات مربوطه گردآوری و تحلیل منطقی خواهد شد. به بیان دیگر، موضوع پایان نامه از طریق مطالعه قوانین و دیگر منابع حقوقی و تحلیل آنها صورت خواهد گرفت.

چ) مراجع استفاده کننده :

الف- مجلس شورای اسلامی

ب- مراجع قضایی

ح) ساختار تحقیق

برای بررسی قرار بازداشت موقت، سعی شد نهاد حقوقی بازداشت موقت بصورت بنیادی مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد.

از این رو، مطالب پایان نامه در دوفصل ذیل ارائه می شود:

فصل اول: مبانی نظری استفاده از قرار تامین بازداشت موقت.

فصل دوم: سیاست جنایی موجود و مطلوب جمهوری اسلامی ایران در خصوص قرار بازداشت موقت.

فصل اول:

مبانی نظری استفاده از قرار تامین بازداشت موقت

بخش اول:

کلیات و مفاهیم

اصطلاح «سیاست جنایی» بعنوان یک رشته مطالعاتی علمی که نخستین بار توسط سلم فون فوئرباخ^۱ بکار رفته است. امروزه سیاست جنایی فقط تدابیر سرکوبگرانه را دربر نمی گیرد، بلکه پیشگیری و اصلاح و درمان را نیز شامل می شود و به عنوان پل ارتباطی میان حقوق جزا و جرم شناسی است و نقطه عطف تئوریهای جرم شناسی بوده و کلیه اقدامات و شیوه ها و تدابیر متنوعی که قانونگذار در چارچوب قوانین و مقررات به منظور پیشگیری از پدیده ی مجرمانه و برای سرکوبی پدیده ی مجرمانه و مبارزه با آن و حمایت از بزه دیده گان مستقیم و غیر مستقیم بزهکاری در نظر گرفته و در اختیار مقامات ذی ربط دولتی و اجتماعی در غالب قانون، آیین نامه و ... قرار می دهد. هدف سیاست جنایی مبارزه ی سنجیده علیه بزهکاری اعم از پیشگیری و سرکوبگری است و سیاست جنایی مطلوب برخلاف جزا تنها متکی به سیاست کیفری نیست بلکه اصلاح مشکلات اجتماعی و زدودن عوامل ایجاد بزهکاری و بی عدالتی و درمان و اصلاح بزهکاران را مد نظر قرار داده فلذا سیاست جنایی تنها به اقدامات کیفری بسنده نمی کند و تدابیر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مقابله با جرم و انحراف توسط دولت و جامعه اتخاذ می نماید و بدین معنا از روش ها و امکانات خصوصا به روش مبتنی بر جبران خسارت و میانجیگری به جای استفاده صرف از روش سرکوبگرانه استفاده می نماید، سیاست جنایی در پی سرکوب مجرم نیست بلکه شامل کلیه تدابیر و اقدامات سرکوبگرانه کیفری و غیر کیفری و پیشگیرانه بوده؛ بدین معنا که قوای عمومی یک دولت در سطح بالا و نه صرفا سازمان قضائی و پلیس آن در برنامه ریزی و اجرای آن شرکت دارند. سیاست جنایی تقنینی مجموعه ای از تدابیر مبارزه با بزهکاری را در بر می گیرد.

^۱ - حقوق دان آلمانی الاصل در سال ۱۸۰۳ میلادی در کتاب حقوق کیفری خود برای اولین بار تعریفی از سیاست جنایی ارائه داده است.

قرار بازداشت موقت در حقیقت سلب آزادی متهم جهت تضمین دسترسی به متهم در موقع لزوم و حضور به موقع وی در مراجع قضائی و جلوگیری از فرار یا اخفاء و یا تهدید و تبانی با شرکا و معاونین احتمالی و شهود و جلوگیری از امحاء آثار جرم و نیز کشف جرائم احتمالی جانبی و شناسایی شرکا و معاونین جرم می باشد و چون اصل بر برائت و آزادی متهم است باید در جهت رعایت مصالح فرد و اجتماع و در موارد مقتضی صادر گردیده و امری استثنائی تلقی شود و مقام قضایی باید از آن در صورت ضرورت و به عنوان آخرین چاره و برای کوتاهترین مدت ممکن استفاده نماید و حتی الامکان از بازداشت اجتناب نموده و از جایگزین های متناسب یعنی سایر قرارهای تأمینی و یا اقدامات نظارتی استفاده نمایند.^۲

مبحث اول:

واژه شناسی

گفتار اول: مفهوم سیاست جنایی تقنینی و قرار بازداشت موقت در لغت

الف - مفهوم سیاست جنایی تقنینی در لغت

«این عنوان ازدو کلمه سیاست و جنایی تشکیل شده، واژه سیاست به معنای اداره ی کشور، حکومت و رعیت داری و نیز توانایی اتخاذ تدابیر مناسب جهت اداره امور به نحوه مطلوب و در لسان عرب "سوس" به معنای ریاست است و سیاست نیز در مفهوم تصدی برای حفظ مصالح مردم^۳ و جنایی نیز از کلمه عربی از ریشه ی جنین به معنای گناه کردن و در فارسی نیز جناح از گناه^۴ فارسی اخذ گردیده است».

^۲ - در هشتمین کنگره پیشگیری از جرم و رفتار با محکومان سازمان ملل متحد (کوبا، ۱۹۹۰)* به کشورهای عضو سازمان مبب توصیه شده است که از بازداشت متهمان فقط در موارد بسیار ضروری و به عنوان آخرین راه حل استفاده شود. ربک: گزارش کل هشتمین کنگره پیشگیری از جرم و اعمال عدالت کیفری، ترجمه انتشارات وزرات دادگستری، ص ۱۳۲

^۳ - ابوالفضل جمال الدین محمد بن مکرم ابن منظور، لسان العرب، بیروت، دار الحیا التراث العربی، چاپ نخست، ۱۴۰۸ ه. ق، ص ۱۰۸

^۴ - محمد جعفر جعفری لنگرودی، ترمینولوژی حقوق، تهران گنج دانش، جلد سوم، چاپ نهم، ۱۳۷۷، ص ۱۵۷۱

ب - مفهوم بازداشت موقت در لغت

بازداشت موقت در لغت به معنای منع، ممانعت، جلوگیری، توقیف و حبس آمده است.^۵ درمعانی بازداشت؛

حبس نیز آمده که خود به معنای زندانی کردن، بند کردن، قید کردن بستن، توقیف، می باشد. بازداشت در لغت

به معنای مضایقه نیز آمده است.

گفتار دوم: مفهوم شناسی سیاست جنایی تقنینی و قرار بازداشت موقت

الف (مفهوم سیاست جنایی تقنینی

سیاست جنایی بیانگر اصول کلی حاکم بر نظام کیفری جامعه که به عنوان واکنش مجموعه ی پاسخهای جامعه

در برابر رفتار جنایی و یا انحراف آمیز می باشد که به عقیده ی فوئر باخ « سیاست جنایی مجموعه ی شیوه های

سرکوبگرانه است که دولت با توسل به آنها علیه جرم واکنش نشان می دهد ». به عقیده دوند دو وابر: سیاست

جنایی عبارت است از واکنش تنبیهی و سرکوبگر در مقابل جرم و موضوع آن وکشف شیوه های مبارزه موثر علیه

بزهکاری و مارک آنسل نیز سیاست جنایی را هم علم و هم هنر می پندارد که موضوعش تدوین بهترین قواعد

مثبت در پرتوی یافته های جرم شناسی است. کریستین لازرژ سیاست جنایی را چنین تعریف می کند «سیاست

جنایی یک تأمل و تفکر معرفت شناسانه درباره ی پدیده ی مجرمانه است، درک این پدیده و وسایلی که برای

مبارزه برضد رفتارهای حاکی از انحراف یا بزهکاری به اجرا گذاشته می شود، سیاست جنایی یک

راهبرد (استراتژی) حقوقی و اجتماعی مبتنی بر گزینه های سیاسی برای پاسخگویی همراه با واضح بینی به مسائل

ناشی از پیش بینی و سرکوبی (کیفر) پدیده ی مجرمانه است.^۶ درمعنای وسیع « سیاست جنایی مجموعه روش

^۵ - محمد معین، فرهنگ فارسی، تهران، امیر کبیر، ۱۳۸۳، چاپ ۲۱، جلد اول ص ۴۵۴.

^۶ - کریستین لازرژ، درآمدی به سیاست جنایی، ترجمه علی حسین نجفی ابرند آبادی، تهران، نشر میزان، بهار ۱۳۸۲، چاپ اول، ص ۳۹.

هایی که هیأت (پیکر) اجتماع با توسل به آنها پاسخ به پدیده ی مجرمانه را سامان می بخشد».^۷ سیاست جنایی جرم انگاری و شناخت عوامل بزهکاری و بزهکار و بر خورد کیفری توسط دولت با مجرمین و مجموعه اقدامات و برنامه هایی که دولت براساس آن نسبت به جرم واکنش نشان می دهد و امنیت جامعه را تامین می کند؛ حال چه کیفری باشد و چه غیر کیفری، با این حساب کلیه تدابیر و اقدامهای پیشگیرانه و سرکوبگرانه ای که توسط دولت جهت پیشگیری از جرم و مبارزه با بزهکاری و اصلاح و یا سرکوب را تشکیل می دهد.^۸

ب) مفهوم بازداشت موقت در اصطلاح

بازداشت موقت که از آن در حقوق کیفری ایران به توقیف احتیاطی نیز تعبیر شده است^۹، در حقوق موضوعه ایران به پیروی از قانون آیین دادرسی فرانسه مصوب ۱۹۵۷ توقیف احتیاطی نامیده شده است. مواد ۱۲۹ و ۱۳۰ و ۱۳۰ مکرر قانون اصول محاکمات جزایی شرایط و جهات صدور قرار بازداشت موقت ذکر شده است. بازداشت موقت سلب آزادی از متهم و در توقیف نگهداشتن در طول تمام یا قسمتی از جریان تحقیقات مقدماتی توسط مقام قضائی صالح که امکان دارد تا ختم دادرسی و صدور حکم نهایی و شروع به اجرای آن ادامه داشته باشد. قرار بازداشت موقت شدیدترین تأمینی است که قاضی صادر می کند. «منظور از بازداشت موقت در توقیف نگهداشتن متهم در تمام یا قسمتی از جریان تحقیقات مقدماتی است که امکان دارد تا خاتمه ی دادرسی و صدور حکم نهایی و شروع به اجرای آن ادامه یابد».^{۱۰}

پروفسور گارو بیان داشته اند: «بازداشت احتیاطی عبارت است از اینکه مقصر را در تمام مدت استنطاق مقدماتی و یا یک قسمت از آن در زندان حبس نماید، همچنین ممکن است این بازداشت تا زمان تصمیم نهایی

^۷ - دلماس مارتی، نظامهای بزرگ سیاست جنایی، ترجمه علی حسین نجفی ابرند آبادی، تهران، نشر میزان پائیز ۱۳۸۱، چاپ اول، جلد نخست، ص ۲۳، ۲۴.

^۸ - سید محمد، حسینی سلیست جنایی در اسلام و در جمهوری اسلامی ایران، تهران، انتشارات سمت، سال ۱۳۸۳، چاپ اول، ص ۲۳.

^۹ - محمد آشوری، آیین دادرسی کیفری، جلد دوم، چاپ مهر، چاپ دوم، تابستان ۱۳۸۰، ص ۱۳۳.

^{۱۰} - محمود آخوندی، آیین دادرسی کیفری، جلد چهارم، چاپ دوم، انتشارات اشراق (دانشگاه قم) قم ۷۹-صفحه ۱۷۰.

ادامه یابد».^{۱۱} قراربازداشت موقت عبارت است ازسلب آزادی وزندانی کردن متهم جهت دسترسی در مواقع لزوم وجلوگیری از فرار و مخفی شدن وتبانی متهم برای حفظ حقوق بزه دیده و جامعه.

مبحث دوم : پیشینه ی قراربازداشت موقت

درایران باستان توقیف قبل از محاکمه وجود داشته و حتی ممکن بوده متهم مدت زیادی دربازداشت بماند و درایران باستان، دادرسی و مجازات از نقاط ضعف بسیاری همچون فقدان اصول قانونی بودن جرم و مجازات و عدم آشنایی با اصل برائت بر خوردار بوده است. اصول دادرسی در ایران باستان چنین مرسوم بوده است :

۱- متهم را قبل از محاکمه بازداشت موقت می کرده اند.

۲- شاه هیچ متهمی را قبل از دادرسی و ثبوت تقصیر و صدور حکم قانونی (و لو اینکه قصد خیانت علیه خود را داشته)مجازات نمی کرده است.

۳- در دادرسیهای جنایی مانند امروز دادگاه حداقل از سه نفر قاضی تشکیل می شده است.

۴- متهم با کمال آزادی ملاحظات خود را به عرض هیئت دادگاه می رسانده است.

۵- خدمات و سوابق اشخاص مورد نظر بوده است،در حقیقت خدمات در یک کفه ترازوی عدالت و گناهان در

کفه دیگر قرار می گرفته است،اگر کفه خدمات سنگین تر بود،از گناهانش صرف نظرمی کرده اند^{۱۲}. در دوران

میانه که با حمله اعراب و مسلمانان به ایران ، حقوق اسلامی بر نظام حقوقی ایران غلبه یا فت،بسان دوران

^{۱۱} -گارو،مطالعات نظری و عملی درحقوق جزا،ترجمه محمدعلی نقابت ،انتشارات دادگستر،جلد دوم،چاپ سوم،تهران ۷۴.

^{۱۲} -آخوندی،محمود،آیین دادرسی کیفری،جلد اول،چاپ سوم ،انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد،۱۳۶۸،صفحات ۹۰ و ۹۱